

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 52.

Lördagen den 27 December

1873.

Årets sädesskörd i Europa.

Under det att den inhemska pressen med välbehag anslår värdet af vår spannmåls-skörd för det snart förflutna året till betydligt öfver 200 millioner rdr, ett belopp som för ingen del kan anses öfverdrifvet, sysselsätta sig utländska tidningar och tidskrifter med beräkningar af det underfall i 1873 års skörd som ovilkorligen måste fyllas, så framt hungersnöd skall kunna undvikas för en ganska stor del af Europas befolkning. Vissa länder i vår verldsdel kunna äfven med de bästa skördar aldrig fylla sitt årsbehof af spannmål; så har England allt sedan spannmålslagarnes afskaffande årligen infört mellan 14 och 15 mill. tunnor hvete; Holland, Belgien och Schweiz köpa till sammans vanligen 4 à 5 mill., så att det vestra Europa i vanliga år har en brist af omkring 20 mill. tr, utan att räkna tillfälliga underbalanser, hvilka för detta år troligen stiga till ytterligare 18 mill. tr. Frankrike anses för året behöfva 7,5 mill. tr. England utöfver sin vanliga införsel 6, och Italien minst 5. Det blir således till sammans icke mindre än omkring 40 mill. tunnor som det vestra Europas stater detta år behöfva från främmande länder anskaffa till att fylla sina behof.

Det heter att människan sår men att Gud gifver växten; tanken är from och äfven riktig, så vidt det är fråga om människans allmänna beroende af en högre

makt än hon sjelf. Men ingalunda må hon söka att på försynen skjuta ansvaret för hvad hon genom okunnighet eller försummelse förskyllat. Skörden beror i betydlig mon af väderleksförhållanden, öfver hvilka människan icke har någon makt, men man får icke glömma, att ju starkare den växtkraft är uti hvilken jorden blifvit bragt genom brukarens åtgärder, ju bättre afledning för den öfverflödiga fuktigheten blifvit åstadkommen genom en ändamålsenlig afdikning, hvilken på samma gång bereder luften tillträde till de nedre jordlagren och derigenom motverkar torkan, dess mindre är odlaren beroende af klimatets ytterligheter. I det södra Europa står åkerbruket i allmänhet icke högt, och skogarnes förstöring har utsatt stora landssträckor för lika öfverdrifven torra som för tillfälliga våldsamma öfversvämningar. För Frankrike har väderleken detta år varit mer än vanligt missgynnande; det beständiga regnet under förliden höst hindrade utsädet verkställande på ganska betydliga områden, de deraf förorsakade öfversvämningarna satte stora sträckor besädd jord i floddalarna under vatten, och när strömmen åter sjönk inom sina vanliga gränser, tog vattnet med sig ur jorden en stor del af den must som är första vilkoret för dess fruktbarhet. Man hade hoppats på en mild och torr vår, som skulle hafva tillåtit den förstörda grödans ersättande

med vårhvete, men den fuktiga väderleken i mars gäckade denna förhoppning, och de skarpa frosterna i april motverkade den af öfversvämningarna oförstörda höstsåddens utveckling, hvarigenom äfven råggrödan blef till en stor del förstörd. Kom så i juli och augusti en omätlig värme, som brådstörtade hvetets mognad, hvarigenom mycken slösäd uppstod. Samma ogynnsamma omständigheter hafva gjort sig gällande i England och Italien; man har beräknat att omkring 1 mill. tunnland engelsk åkerjord förliden höst icke kunde besås, och när man försökte att genom vårsädd tillgodogöra de tomma fälten, kommo nattfroster, som hindrade skotten att skjuta. Medelförbrukningen af hvete beräknas i England till omkring 40 mill. tr, men då skörden icke anses hafva lemnat mycket öfver 20, och man derifrån drager utsädet, så måste England i år genom införsel fylla halfva sitt konsumtionsbehof. Samma klagan höres från Italien: på den lombardiska slätten var skörden dålig, i provinsen Ancona lemnade den mycket öfrigt att önska, och i Neapel beräknas den hafva utfallit en tredjedel svagare än vanligt. Italien behöfver således utöfver sina vanliga tillgångar omkring 5 mill. tr; de öfriga europeiska länderna kunna jemt och rätt fylla sina egna behof. Resultatet af dessa beräkningar är att det vestra Europa i vanliga år behöfver ett tillskott af nära 20 mill. tr för att lifnära sin befolkning, och att i år fordras icke långt ifrån dubbelt. Vi meddelade i början af året (n:o 10 s. 145) några uppgifter »Om åkerjordens fortgående utsugning»; hvad vi nu erfarit är egnadt att bekräfta dem. Det gamla Europa kan icke vidare gifva bröd åt sina barn, och bristen måste fyllas från främmande verldsdelar, som, på samma gång de tillsända de gamla samhällena de saknade lifsförnödenheterna, upptaga deras öfverflödiga befolkning, hvilken de med egna skördar icke kunna föda. De göra det gamla moderlandet således en dubbel tjänst: de fylla dess brist och upptaga dess öfverflöd. Huru länge de kunna fortfara med denna nyttiga funktion är en annan fråga. Sedan jordens ursprungliga fruktbarhet blifvit uttömd, och befolkningarna mångfaldigat sig på det sätt som redan skett i Amerika, skall det naturligtvis blifva en omöjlighet, men tills vidare är det lyck-

ligtvis ingen nöd, och ännu många år skola Förenta staterna och Australien fortfara att vara Europas kornbodar.

Den tid är förbi då styrelserna måste bära ansvaret för sina undersåtars utkomst, och man dräper icke vidare konungar för inträffade missväxter. Handeln är den stora förmedlaren mellan tillgång och behof, och ju friare händer lemnas den hederliga spekulationen, dess bättre kan man vara säker att behofven blifva tillfredsställda, så långt det är möjligt. Men ett åliggande hafva regeringarna, hvilket de på olika sätt och med olika framgång söka fylla, nemligen att skaffa de bästa och säkraste underrättelser om vidden af behofven, utsigterna för skörden hemma och i andra länder, samt de tillgångar hvilka på de särskilda orterna förfinnas, så att köpmannen på dessa uppgifter må kunna bygga sunda och framgångsrika spekulationer. Huru inom våra egna gränser myndigheter och enskilde sträfvat att åstadkomma en någorlunda tillfredsställande jordbruksstatistik, och hvad som vidare behöfver göras för vinnandet af detta viktiga syfte, hafva vi flere gånger haft tillfälle att taga i betraktande. Liksom hos oss konungens befallningshafvande tre gånger om året till statskontoret ingifva berättelser om årsväxten, så sker det äfven på andra ställen. I England offentliggör regeringens åkerbruksbyrå hvarje år på lämpliga tider uppgifter öfver den spannmål som finnes på nederlag, antalet fartyg som ur främmande hamnar utlupit med spannmålslast och deras belopp, sädesgrödans utseende och utfallet af skörden, med ett ord, alla de underrättelser som kunna gagna producenter och afnämare samt gifva behöflig ledning för handelsoperationer. I sjelfva den nordamerikanska republiken, hvars förbundsstyrelse eljest så litet blandar sig i det enskilda lifvets förrättningar, låter regeringen två gånger hvarje år göra så noggranna beräkningar som möjligt öfver de jordvidder som upptagas af de olika kulturerna, grödans utseende nära före skörden och dess sannolika afkastning. Sålunda visste man uti Europa redan i juli månad, att Förenta staterna detta år skulle komma att skörda omkring 55 mill. tr hvete, och att de öfriga sädesslagen skulle gifva en jemförelsevis ännu mera tillfredsställande afkastning. I Holland,

Belgien, Schweiz och Italien meddelas officiella uppgifter i detta hänseende af ganska tillfredsställande noggrannhet. I Frankrike deremot, hvars befolkning är van att vänta allt af staten, synes det med denna del af regeringens åligganden ännu vara ganska illa bestäldt. Tid efter annan ofentliggör den högsta förvaltningen en allmän åkerbruksstatistik, och man har två sådana arbeten, det ena af 1840, det andra af 1856. De äro utan tvifvel af stort värde för dem som vilja statsekonomiskt studera landets produktiva krafter, men de tryckas med den långsamhet att det förgått flere år innan utfallet af en skörd blifvit tillförlitligt känt. De äro således nästan onyttiga för spekulationen. Det är sant att Frankrike har en annan inrättning, som i framtiden kan leda till åstadkommande af en nöjaktig landbruksstatistik. Hvarje månad utskicka prefekterne till mairerne i sina departement formulär med en mängd frågor rörande landbruksförhållanden, men dessa äro allt för många för att kunna nöjaktigt besvaras: några närmast boende landbrukare tillkallas, kolumnerna fyllas på måfå med siffror, och dokumentet insändes till prefekturen. Från hvarje prefektur ingå nu dessa tabeller till regeringen, men åkerbruksministern känner så väl värdet af dessa föregifna jordbruksredogörelser, att han icke ens anser det löna mödan att öppna dem, utan låter dem kvarblifva i sina kuvert, så att deras innehåll förblifver alldeles okänt för allmänheten. Enskilda handelshus hafva försökt åstadkomma hvad regeringen lemnat ogjort: de hålla väl underrättade korrespondenter, icke blott på särskilda orter i Frankrike utan äfven i de flesta spannumålsalstrande främmande länder, och ett af dessa hus, en ansedd Marseille-firma, utgifver på egen bekostnad årligen en stor statistisk bok öfver spannumålsproduktionen och prisförhållandena i hela den civiliserade världen. Enskilda landbruksföreningar hafva sökt åstadkomma något liknande de uppgifter som årligen inforas genom våra hushållningssällskap, men hittills utan någon framgång. Vid den sista internationella statistiska kongressen väcktes förslag om likformiga statistiska uppgifter i alla länder, och man kunde taga det för en ironi af skickelsen, att det just var Frankrikes regering som af ombuden fick i uppdrag att

uppgöra formuläret. Tanken är god, och om den bringas väl till utförande, skall den hindra många lidanden. Under tiden har på enskild väg bildat sig en enskild internationel kongress af spannumålshandlare, som i augusti detta år hade sitt första sammanträde i Wien, och som redan åstadkommit mycken nytta för den sak den gjort till sin uppgift att befrämja. Derigenom fick man ibland annat klart för sig hvad man hade att vänta från Ungern, om hvars skörd för året hittills herskat de mest stridiga föreställningar. Man vet nu att rågskoroden der endast uppgår till hälften af det vanliga beloppet, att hveteexporten på sin höjd går till 1½ million tunnor, och att Tyskland icke har något att undvara. Det är således åt andra håll man måste vända sig för att skaffa föda åt befolkningen i det vestra Europa.

Från hvilka länder skall då bristen fyllas? Vårt eget kunna vi då förbigå, ty ehuru vi under goda år, såsom detta och de tre närmast föregående, kunna utföra omkring 4 mill. tunnor, så utgöres denna export till tre fjerdedelar af hafre, hvilket sädeslag icke i andra länder begagnas till föda för menniskor. Under vanliga omständigheter är det i Donauprovincerna, Ryssland, Egypten, Algier och Amerika som det vestra Europa fyller sin brist, men detta år har missväxten sträckt sig äfven till de östra, företrädesvis sädesbärande trakterna af vår verldsdel. I goda år har Ungern lemnat ett öfverskott af sex eller sju mill. tunnor, som förnämligast gått till Tyskland, Schweiz, och någon gång äfven till Frankrike. Vi hafva sett att detta land i år knappast kan exportera fjerdedelen, och skälet till denna missväxt är att söka i vårfrosterne och sommartorkan; Ungern måste i år införa betydliga råggquantiteter för sin egen förbrukning. Från Donaufurstendömena är ingen ting att hemta, ty skörden der är knappast tillräcklig för de egna behoven. Äfven i södra Ryssland har torkan förorsakat missväxt; i de norra och mellersta provinserna har dock skörden utfallit tillfredsställande, så att den vanliga utförselmängden derifrån kan påräknas. Den rika tillförseln från Svartahafsländerna kommer följaktligen detta år att uteblifva. Turkiet har kan hända något obetydligt öfverskott, men från Egypten är ingen ting att vänta, ty skörden der har

varit dålig, och i Algeriet är förhållandet icke mycket bättre.

Det är således hufvudsakligen från den amerikanska kontinenten och de australiska kolonierna som hjälpen måste komma. Vi nämna då i första rummet Canada, hvars åkerbruk på de senaste åren, i följd af de förträffliga och billiga vatten- och jernvägskommunikationerna, tagit en ofantlig utveckling. Med en befolkning icke öfverstigande Sveriges, men ett mer än dubbelt så stort område, en särdeles rik jordmon, och i de södra distrikten för växtligheten ganska gynnsamma klimatförhållanden, frambringa Canada betydligt mera spannmål än som konsumeras inom landet, och öferskottet, hvars noggranna belopp vi dock ingenstädes funnit uppgifvet, utskeppas till Europa. Alla det mellersta Europas sädesarter odlas här med största framgång, och dess hvete erhöi hederspris på den allmänna verdensutställningen i Paris 1855. Härifrån är således en betydlig import att vänta, men ännu större är den som kan motses från Förenta staterna. Vi hafva redan ofvanföre sett, att enligt åkerbruksbyråns beräkningar väntades skörden att uppgå till omkring 55 mill. tr, eller 250 mill. bushels, men efter senare uppgifter skall denna beräkning hafva blifvit vida öfverträffad af verkligheten, och det är ingen fara att den under vanliga omständigheter högst betydliga importen till Europa af amerikanskt hvete detta år skall underskridas, så mycket mer som man vet att amerikanerne kunna betydligt inskränka sin hveteförbrukning och nöja sig med maisbröd, när det förra sädeslaget står så högt i pris som i år är händelsen. I Chili har skörden likaledes varit god, och den anseuiga hvetexport som sedan några år derifrån börjat ega rum till England skall sannolikt icke minskas detta år. På samma sätt hafva de australiska kolonierna börjat skeppa sitt spanmålsöferskott öfver till England, utflyttningen till dessa vidsträckta och bördiga länder är i oupphörligt tilltagande, och Australien torde derföre med tiden blifva Europas vigtigaste kornbod.

Det är således, oaktadt den missväxt som träffat de flesta länder i Europa, ingen fara för hungersnöd. Detta är handelns stora verk; det behöfs blott några få francs förhöjning per metrisk centner till att locka Nordamerikas, Chilís, Mexicos och Plata-

staternas hvete till Paris. I november, då ännu en stor del af den efterskrifna spanmälen icke var ankommen, noterades der inhemskt hvete från 38 till 44 francs pr quintal métrique, kaliforniskt från 38 till 39, chilensiskt från 37 till 39, och vårhvete från Förenta staterna från 35 till 36 francs, det senare priset motsvarande på öret det som för närvarande noteras på vår börs, nemligen 2 rdr 10 öre per 20 skålp. Men nu kan det invändas, att detta är möjligt endast så länge stora sträckor i Nordamerikas vestra stater ännu äro så glest befolkade, och så mycket jungfruland finnes, som de första åren bär präktiga hveteskördar. I vår ofvan citerade uppsats om åkerjordens fortgående utsgugning visade vi, att i staten New-York, hvarest hveteskörden för 80 år sedan utgjorde från 25 till 30 bushels pr acre, hvilket motsvarar omkring 6 tunnor på tunnlandet, är den nu icke mer än 12 bushels, hvilket också är medelskörden för Ohio, en stat som för 80 år sedan var en vildmark. Sålunda atter jordens naturliga bördighet, men dertill kommer en annan omständighet, som är ännu vigtigare, nemligen befolkningens tillväxt. På mindre än 100 år hafva Nordamerikas förenta stater mer än tiodublat det ursprungliga antalet af sina inbyggare, och om utvandringen fortgår några år i samma skala som hittills, skall det icke dröja länge innan det blir ytterligare fördubladt. På 38 mill. människor kommer nu en hveteskörd af 250 mill. bushels, men man vet att mer än hälften deraf besparas för export, så att förmodligen föga öfver 25 mill. tunnor ärligen förtäras inom landet, hvilket ungefär är två tredjedels tunna på person. Må då nu en gång dessa stater få en befolkning af 80 i stället för 40 mill., så kommer, i fall produktionen icke kan betydligt utsträckas, hvetetillgången att knappast motsvara förbrukningen inom landet; hvad skall då hända när, enligt nordamerikanernes egna spådomar, denna befolkning kommer att uppgå till 200 millioner? Vi svara derpå att Nordamerika lyckligtvis icke är det enda land som producerar spannmål; den urgamla kulturväxten, som följt de ariska folken från deras första bostäder i de persiska högländerna, lämpar sig nästan lika väl för alla trakter af jorden, men den fordrar mycket arbete och omtanke, samt lyckas derföre endast

under intelligenta jordbrukares händer. I den mon europeiska åkerbrukare utvandra till främmande klimat, utvidgas äfven området för hvetets odling. Till London hafva i år för första gången ankommit några skeppslaster från de små republikerna vid Plata-floden; man säger att varan är mycket vacker, och så rik är jorden att den burit ända till fyrationde kornet. Olyckligtvis saknar landet armar, intelligens och kapital, men om hveteodlingen i längden visar sig lönande, skall utvandringen inom kort bringa med sig alla dessa förnödenhetsaker, och då komma utan tvifvel dessa af naturen så rikt utrustade länder att göra en betydande konkurrens med Förenta staterna.

Med Mexico synes det vara ungefär samma förhållande, och en författare i *Journal des Economistes* uppgifver, hvad han erfärit af en f. d. föreståndare för en landbruksskola i Mexico, att de europeiska sädeslagen gå särdeles väl till på de kalla höglandsplatåerna. Detta land kan således i framtiden blifva en vigtig hjulspå för Europa. Sedan jernvägen mellan Mexico och Vera Cruz blef färdig, har man på försök afsänt några hveteposter för skeppning till Europa, och om denna export befinnes lönande, säges det att de mexicanska högländerna utan svårighet skola kunna åstadkomma ett årligt öfverskott af 6 till 7 mill. tr om året för export till Europa.

Vi hafva vid ett föregående tillfälle sett huru det södra Rysslands rika spanmålstrakter aftagit i bördighet, så att samma jord som fordom gaf 7 eller 8 tr hvete på tunnlandet nu mera icke afkastar mer än hälften. Det oakadt är dock ännu allt jemt Svartahafs-området en af de viktigaste spanmålsorterna för Europa, och Odessa kommer alltid att bibehålla sin betydhet för spanmålshandeln, emedan de många segelbara floderna, och nu mera äfven den stora sydriska jernbanan, göra det möjligt att på detta ställe samla produkterna från oerhördt vidsträckt område. Men hvad som är öfverraskande att höra, är att äfven södra Sibiens spanmåls-skördar synas kunna med framgång bringas i den nordeuropeiska marknaden. En stor godsegare vid namn Siderow gjorde för fyra år sedan ett försök i denna väg, hvilket kan anses väsentligen lyckadt, och hvars

upprepande endast beror på prisen. Han skördade årligen en ofantlig mängd spanmål, hvilken han icke ansåg sig kunna tillgodogöra annat än i form af brännvin, men prisen på spritvaror sjönko, och han fann handteringen icke längre lönande. Det föll honom då in att han skulle kunna bringa sjelfva spanmålen på den europeiska marknaden; hans gods äro nemligen belägna på stränderna af Obj-floden, som efter ett långt segelbart lopp utfaller i Ishafvet. För detta ändamål lät han bygga ett stort ångfartyg, lastade det med hvete och skickade det utför floden genom Karsiska hafvet rundt om Nordkap till Norge, der han fick ett tillfredsställande pris för sin vara. Vi hafva icke hört om flere sådana expeditioner blifvit utförda: allt beror på möjligheten att under någon större del af året besegla de siberiska vattnen; men erfarenheten har gifvit vid handen, att dessa vanligen äro isfria från slutet af januari till medlet af september, och det bör således icke vara någon omöjlighet att regelbundet skicka spanmål denna väg från södra Siberien till Europa. En annan farled är påtänkt, hvilken äfven skulle kunna bereda en marknad i Europa för dessa länders spanmål, nemligen den jernväg för hvilken plan är uppgjord från Petersburg genom södra Siberien till gränsen af Kina. Det beror naturligtvis på de blifvande taxorna, huru vida denna kommunikationsled, i fall den kommer till stånd, kan blifva af nytta för spanmålshandeln, men blir jernbanan anlagd på ryska statens bekostnad, eller åtminstone med dess räntegaranti, hvarom det sist varit fråga, är det gifvet att man inrättar taxorna med väsentligt afseende på landets produkter.

Det fins ännu många andra delar af jorden som kunna i händelse af behof förse Europa med spanmål till nästan hvilka belopp som helst, om de blott erhålla tillräcklig godtgörelse. All arbetsföretagsamhet beror på möjligheten att finna afsättning för produkterna; är man viss om den, så är afståndet icke längre något hinder: man anlägger då storartade kommunikationsleder, till hvilka hvarken kapital eller arbetskraft fattas, ty hoppet om vinst ditlockar båda delarne. Det är intressant att se, huru sjelfva de sociala olägenheter som årligen drifva många hundra tusental af de gamla civiliserade ländernas innebyggare i

en frivillig landsflykt, blifva ett medel att förse dessa samma länder med det bröd som de sjelfva icke längre kunna åstadkomma för sina barn. De nya ländernas uppgift är att frambringa råämnen för de gamla, hvilka i utbyte gifva sin odling och alstren af sin högre industri.

Det sagda bör vara nog för att undanrödja alla farhågor för någon permanent spanmålsbrist i Europa. Den hastighet hvarmed odlingen tar de nya länderna i besittning är sannerligen förvånande. Man kan säga att inom det fjerdedels sekel som vi senast upplefvat, och som bragt så många politiska oredor öfver det gamla Europa, hafva två nya verldsdelar blifvit eröfrade åt menskligheten, Kalifornien och Australien. Om de ofantliga framsteg som det förra af dessa båda länder gjort inom några få år lära vi här icke behöfva yttra oss; upptäckten af guld befolkade till en början ödemarkerna med äfventyrare, men icke förr hade dessa odlingens förtroppar öppnat vägen för civiliseradt lif, än det ordnade samhället ryckte in med sina oemotståndliga massor, och åkerbruket tog den orörda jorden om hand, för att aflocka henne de yppigaste skördar. Inom det tredje årtiondet står detta land redan på vägen att öfvergå från ett åkerbrukande till ett industriidkande samhälle, så som vi nyligen berättat. Tre år senare än i Kalifornien ledde likaledes upptäckten af den ädla metallen utvandningsströmmen till Australien, och den öppnade här ett ojemförligt större område för produktionen. Sydamerikas tid är ännu knappast kommen; det behöfves bättre samhällsskick och större trygghet till person och egendom, än hvad den utlefvade spanska racen hittills synes kunna åstadkomma, för att leda någon starkare emigration till dessa herliga floddalar, af hvilka en enda säges kunna gifva föda åt jordens hela nuvarande befolkning. Under sådana omständigheter behöfver människosläktet sannerligen icke frukta för att svälta ihjäl.

Vi gingo i våra föregående undersökningar ut från Frankrikes behof af spanmål för innevarande år. Detta land har för oss i flere afseenden ett särskildt intresse. Vi känna i trots af ofullständigheten af dess åkerbruksstatistik med temlig säkerhet dess odlade jordvidd och beloppet af dess årliga spanmålsproduktion.

Den vanliga arealen för hveteodling i Frankrike är, såsom den britiska diplomatiens agenter i Frankrike med tillräcklig noggrannhet beräknat, omkring 14 mill. tunnland, och den vanliga skörden ungefär 58 mill. svenska tr. För enstaka år finnas temligen fullständiga uppgifter om tillgången inom landet och den brist som derutöfver måste fyllas genom införsel. Året 1846 var i afseende på skörd ungefär lika missgynnande som det innevarande, och man förutsåg med visshet att en brist skulle uppkomma. Den stora pressen i Frankrike sysselsatte sig då som nu så uteslutande med politiken; handeln hade föga uppmärksamhet öfrig för de ekonomiska angelägenheterna; de stora köpmanshusen deremot hade fullständig reda på ställningen men bevarade af naturliga skäl hemligheten för sig sjelfva. Först mot slutet af året beslöt sig åkerbruksministern för att bryta tystnaden; handeln satte sig i rörelse, och uppköpsordres utgingo till alla delar af jorden der någon spanmål var att få, men transporterna voro långsamma, och i de östra departementen, som förse sig från Marseille, steg priset ända till 50 francs pr hektolitre eller omkring 56 rdr 70 öre pr tunna. För att underlätta införseln stälde regeringen arméns transportmedel till köpmännens förfogande och vidtog äfven andra åtgärder, men dessa kunde icke lugna den upprörda sinnesstämningen, och våldsamma uppträden förekommo, hvilka hade flere dödsdomar till följd. Efteråt kan man icke annat än häpna öfver obetydligheten af det deficit som föranledde alla dessa beklagansvärda händelser. Under de sista månaderna af 1846 infördes i runda tal 6 mill. hekt. hvete, och under det följande året 10 mill., hvaraf dock vid årets slut fans 1 mill. öfver, så att hela bristen kan beräknas till 15 mill. hektolitres, utgörande något mer än 9 mill. tunnor. Sju år derefter eller 1853 inföll en annan missväxt, likväl lindrigare; detta år behöfdes endast 12 mill. hekt. för att fylla bristen, och dess utom var man från början bättre beredd på att aflägsna dess följder. Dessa olyckor hafva emellertid för Frankrike medfört den fördelen att statsekonomerna vändt sin uppmärksamhet åt studiet af hithörande förhållanden, och man har genom sorgfälliga beräkningar kommit till visshet der-

om, att den af oss ofvanföre uppgifna medelskörden af 58 mill. tr aldrig, äfven vid de svåraste missväxter, utfallit lägre än 75 procent, men att den under undantagsvis gynsamma år öfverskrides med en ungefär motsvarande siffra. De kalkuler som blifvit utförda för Frankrike äro utan tvifvel någorlunda tillämpliga för hvilket annat land som helst; antaget således att ett land i medelgoda år skördar 12 mill., så kan denna skörd under missväxtår gå ned till 9, men under särdeles goda år uppgå till 15; i båda fallen reglerar handeln utan svårighet skilnaderna.

Äfven i ett annat afseende hafva beräkningarna öfver det franska sädesbehovet för året ett intresse; under det mest gynsamma antagande som är möjligt går beloppet af den spanmål som måste anskaffas till 12 mill. hekt. Denna siffra uppgafs vid oktobermötet för *Société des Economistes* och antogs utan motsägelse såsom den riktiga. På grund af andra beräkningar, hvilka det vore för långt att här anföra, har man kommit till en årlig konsumtion, utsädet inräknadt, af 120 mill. hekt. eller 72,7 mill. svenska tunnor, om man nemligen reducerar alla öfriga spanmålsslag till deras näringsvärde i hvete. Bristen för året blir på grund häraf en tiondedel af hela medelskörden, motsvarande 36 dagars föda för hela den franska befolkningen. Detta gör efter 30 fr. pr hekt. icke mindre än 360 millioner, en betydlig summa för ett land som under de båda sista åren betalt fem milliarder i krigskostnader, men lyckligtvis icke omöjlig att bära för ett samhälle med Frankrikes rikedom. En lycklig följd af den felslagna skörden har varit den att statsmännens uppmärksamhet blifvit väckt på nödvändigheten att vidtaga några hittills försummade åtgärder för jordbrukets lättnad, särdeles några behöfliga förändringar i den gällande lagstiftningen rörande kreditväsendet, omarbetning af jernvägstaxorna för landbruksprodukter och förbättring i den kommunala väghållningen, hvilken är särdeles bristfällig. För ett folk med fransmännens förkärlek för hvad vi ville kalla den abstrakta po-

litiken behöfs det eggelsen af allmänna olyckor till att väcka deltagande för administrativa och ekonomiska reformer.

För att tjena till föda för människorna måste, som hvar man känner, säden förvandlas i mjöl, och af det sätt hvarpå denna förrättning utföres beror till en väsentlig del detta näringsämnes dryghet eller odryghet. Af de urkunder som kommit till oss från 1600-talet visar sig hvilka ofantliga framsteg konsten att mala säden gjort i tillvaratagandet af dess närande beståndsdelar; det vinnes nu nästan dubbelt så mycket mjöl af sädestunnan som på den store Gustaf Adolfs dagar. Men ännu finnas fördomar att öfvervinna, ty genom kliets fränskiljande minskas de ägghviteartade ämnena eller den så kallade proteinen uti sädeskornen, och en del går förlorad af den stärkelse som för kroppens näring är af nöden, hvilken derfor måste ersättas genom förtärandet af andra dyrare födoämnen. I Frankrike, särdeles i Paris, offras allt för mycket åt skenet; för att erhålla ett fullkomligt hvitt mjöl sändes säden två eller tre gånger mellan qvarnstenarne, och på detta sätt går en stor del af dess näringshalt förlorad. Enligt uppgifter som ligga framför oss synes sjelfva bageriyrket i den franska hufvudstaden befinna sig långt efter sin tid, i det att degens knåduing, hvilken annorstädes, till stor vinst både för snygghet och ekonomi, sker på mekanisk väg, ännu allt jemt utföres med människokraft. Den närvarande dyrheten torde äfven i detta fall kunna bidra att införa önskvärda reformer. Historien om lagstiftningen för brödförsäljningen i Paris är ett långt och inveckladt kapitel, af ganska stort intresse för dem som befatta sig med studiet af ekonomiska och administrativa frågor; för att hålla arbetarne lugna har hela det öfriga Frankrike under många år ända till 1863 varit underkastadt en särskild beskattning, hvars afkomst användes till att ersätta bagarne det belopp hvarmed de officiella brödtaxorna understiga de verkliga tillverkningsprisen. Dessa detaljer ligga likväl utom gränserna för denna uppsats.

Liten bokrevy.

Två månader i Egypten. Anteckningar af Oscar von Knorring. Med 2 kartor, 16 träsnitt och litografier. Stockholm 1873, P. A. Norstedt & Söner. Pris 6 rdr 50 öre.

Det är icke utan mening som vi sätta detta arbete främst i den långa rad af produkter som af en eller annan anledning äro att hänföra till jullitteraturen. Hela världen känner hr O. v. K:s älskvärda turistegenskaper; man kan icke färdas i angenämare sällskap, antingen man vill i anden gästa det stora östra graunriket, beundra dess lysande hufvudstad och befara »den stora modren Wolga», eller göra en liten sommarresa till fots utefter vår vestra gräns och försäkra oss om att riksrösende äro i fullkomlig ordning. En lycklig slump, och den egyptiske stallmästaren Demirgian's utsökta artighet, har nu också förskaffat oss nöjet att få med honom göra en fantasisfärd till Faraonernas land och tränga så högt uppåt Nilen att vi af Stora björnen blott kunna skåda svansstjernorna. Vi behöfva icke säga att vårt resällskap är utsökt, då vi göra resan med en så god ledsagare. På den märkvärdiga lustfärd till hvilken khediven af Egypten för Suezkanalens invigning om hösten 1869 inbjöd en massa europeiska celebriteter af alla möjliga slag och storlekar, hade han tillfälle att knyta bekantskap med män sådana som Broca, Lepsius och Quatrefages, byta fotografier med Ferdinand de Lesseps, föra intressanta samtal med kejsarinnan Eugénie om nordens och Egyptens stenålder, och i hennes tårade ögon läsa de sorgsna tankar som i hennes hjerta uppstego vid åsynen af Krokodilsjön. Vi behöfva knappast säga att khediven mottog honom med markerad välvilja, att luften som han andades var inpregnerad af stora furstars närvaro, österrikiska kejsarens, preussiska kronprinsens och åtskilliga andras, och att han hade tillfälle att skaka hand med de mest strålande stjernorna i den europeiska publicisten. Läger man dertill att skådeplatsen för denna den europeiska civilisationens Walpurgis-nacht var världens äldsta kulturland, med den heliga Nilen i förgrunden och fonden full af sfinxer, tempel, pyramider och konungagrafvar, så har man ett begrepp om det storartade material som stod till hr v. K:s förfogande,

och den som något känner de föregående alstren af hans eleganta penna kunde på förhand ana, hvilket spirituellet bruk han skulle göra af ett så lysande tillfälle. På de allvarsamma sakerna, fornkunskap, politik, tekniska och statistiska detaljer om Suezkanalen o. s. v., inlåter han sig icke så djupt att han behöfver skrämja en enda läsarinna, men han har åtskilligt intressant att berätta af alla slag, och noggrannheten af hans uppgifter är, såsom han i företalet tillkännagifver, behörigen kontrollerad af sakkunniga personer. Hans kartor, planscher och öfriga illustrationer äro, liksom arbetets allmänna utstyrel, *first-rate*; angenämare kan den lediga moderna texten icke förmåla sig med de vördnadsvärda hieroglyferna i randteckningarna.

Vi hoppas hafva i dessa få och korta rader gifvit våra läsare ett ungefärligt begrepp om hvad de hafva att söka i detta ståtliga oktavband. Det ger sig icke ut för en djupsinnig invigning i forntidens mysterier, ej heller för en skarpsinnig appreciation af Suezkanalens betydelse för världshandeln: det är personliga intryck och äfventyr, berättade i det ledigaste språk och med den fulländade goda ton som är det rätta causeriets kännemärke. Författaren gjorde en så rik skörd af angenäma reseintryck att han icke fick rum med dem alla här, men han bjuder oss till hälften på ytterligare reseskildringar, »samt möjligen derjcmte på några österländska rosor, som, väl förvarade, ännu icke förbleknat, men på hvilka med fullt skäl kan tillämpas ordspråket *inga rosor utan törnen*.» Det senare behöfver ej skrämja någon; hr O. v. K. är en alltför artig skriftstälare för att icke behörigen borttaga taggarne ur de buketter han räcker sina läsarrinnor.

Religiösa meditationer och föredrag. Af Pontus Wikner. I. »Gud är Kärleken». Stockholm. Z. Haggströms förlagsexpedition, 1873. Pris 1 rdr 25 öre.

Denna lilla skrift, hvilken tillkännagifver sig såsom den första länken i en längre kedja af »meditationer», är egnad att väcka något blandade känslor, och det skulle icke förvåna oss, om flere bland dem som älska och värdera hr Wikners religiöst-spekula-

tiva författareskap funnit sig gäckade i sina förhoppningar. Det blir så när anden, liksom spindeln, oupphörligt skall spinna ur sitt eget inre, utan att från den yttre världen, lifvets erfarenheter eller den fortgående vetenskapliga forskningen, hemta materialier till sin väfnad. Dess fina, konstfullt knutna trådar glittra i solskenet, och ögat följer deras förvecklingar med nöje och nyfikenhet, men de hafva icke den styrka som beböfves att fånga och fasthålla en människosjäl. Grundtanken i detta lilla nya band synes oss vara ett försök till teodicé: författaren har velat visa huru det onda är en nödvändig del af den stora verdensplanen, utan att Gud derföre bär ansvaret för syndens upphof. Vi anse det dock knappast möjligt att behandla detta stora problem utan att låna ett lyssnande öra till hvad store tänkare förr och nu derom hafva att förkunna oss. En annan tanke, vid hvilken författaren med förkärlek tycks hafva fäst sig, är den nyplatoniska teorien om verdens skapelse genom Ordet. Den är skickligt och intressant utförd, men den intresserar kanske mera genom det vackra arbetet, i fall ett sådant tekniskt uttryck får användas, än genom sjelfva innehållets öfvertygande kraft. I tankerikedom och uppbyggelsekraft förekommer oss denna nya skrift på intet vis jemförlig med den näst föregående, »Tankar om Menniskones Son». Vi hafva en gång förr uttryckt den öfvertygelsen att hr Wikners rätta fält är den andliga uppbyggelsealarens, men arten af den meditation på hvilken han här kastat sig in snarare aflägsnar än närmar honom till detta mål. Det sätt hvarpå han behandlat sitt ämne påminner om dessa improvisationer öfver uppgifna temer hvilka förr voro en så vanlig nummer på virtuosernas konsertprogram. Om renheten i hr Wikners ton och hans lysande färdighet såsom tankevirtuos torde icke vara mer än en tanke, men väl kunna åsigterna vara delade, huru vida icke en så stor förmåga som hans kunde bättre användas. Han är teosof af naturen, eller har åtminstone blifvit det genom den uppfostran han gifvit sig sjelf; han har, såsom Kierkegaard, vågat språnget öfver det paradoxa och stannat helbregda på andra sidan om svalget. Man skulle då vänta att samma hängifna försjunkande i den gudomliga nådens armar som är ett så

rörande drag hos medeltidens mystiska mästare, men icke dessa oupphörliga små qvasi-logiska öfningar, som äro så outsägligt tröttande för läsaren, och hvilka han i kanske ursäktlig otålighet skulle vara frestad att tolka sålunda: Herre, jag står inför ditt ansigte; se på mig, hvilka behändiga dialektiska kullerbyttor jag slår till ditt namns ära! Hr Wikner begagnar nemligen i detta, liksom i sitt näst föregående arbete, den metoden att oafbrutet tilltala Gud i andra person; vi hafva redan en gång förut sagt hvad vi tänka derom. Det fins, efter vårt sätt att se saken, icke någon naturlig förbindelse mellan den kristna bönen och den filosofiska argumentationen; vi hänvisa i detta fall särskildt till hans svar, sidan 70, på den frågan, hvarföre det icke är hans himmelske Fader nog att inom sig sjelf ega en fullkomlig harmoni mellan alla sina egenskaper, utan han äfven begär att det skall finnas någon annan, som eger en fullständig harmoni mellan alla sina egenskaper, dem han verkligen eger eller tillskrifver sig sjelf? Frågan är ordagrant afskrifven, endast med den förändringen att vi talat om Fadren i den tredje personen; svaret gifva vi exakt ur hr Wikners bok. »Jag tror mig derpå böra svara: emedan Du icke kan vara Dina egenskaper förutan, och emedan Du icke skulle kunna behålla Dina egenskaper, om Du vore allena. Det förefaller mig nemligen som om ett föremål, i fall det vore alldeles allena, icke heller skulle ega den egenskapen att vara alldeles allena, ty redan egenskapen att vara allena är ett annat föremål än det som skulle hafva ensamheten till sin egenskap.» Deduktionen är näpen, men kanske icke alldeles behöflig när en människa talar med sin skapare. Författaren hade i sitt förra arbete några reflektioner öfver möjligheten af det underbara, och han har äfven här mediterat öfver samma sak: »Vore det också för tron möjligt att vilja att berget toge sig upp och kastade sig i hafvet, så skulle det äfven ske. Detta, min Fader, förstår jag så, att såsom tron är en delaktiggörelse af Dig, så innebär hon ock en delaktiggörelse af din allmakt.» En man med akademisk-filosofiskt bildning har icke en sådan tro som begär att berget skall kasta sig i hafvet, men andra med en tro lika stark och, sedligt taget, lika ren hafva be-

gärt det och begära det ännu i dag, fastän förgäfvades. Hvad godt utträttar då det tillspetsade resonnementet?

Filosofiska miniaturer. Tolf föredrag af dr J. E. Erdmann, professor i Halle. Öfversättning. Stockholm S. Flodin 1873. Pris 2 rdr 50 öre.

Här hafva vi ett annat slag af »meditationer och föredrag», tv den titel som den svenska öfversättaren valt uttrycker icke hvad författaren menat med sina *Ernste Spiele*, allvarsamma tankar i lekande form. Vi kunna icke säga att vi dela den beundran som denna samling lär hafva väckt i den gamla filosofens fädernesland. Åtskilligt deraf, som lär vara särdeles spirituellet i tysk mening, förekommer oss som en nog tungfotad imitation af fransk *esprit*, åtskilligt annat är långdraget, och ännu några andra stycken, såsom drömmens, skrattets och gråtens fysiologi, innehålla icke hvad vi nu för tiden veta om dessa saker, hvilket också är förklarligt, då föredragen höllos för mer än 20 år sedan. Den bästa uppsatsen är i vårt tycke den som handlar om det hedniska i kristendomen; här är ett verkligt historiskt och filosofiskt innehåll, utfördt med den dristighet som man har rätt att vänta af en hegeliansk tänkare. Af de två element, hedendom och judendom, hvilka till sammans krystalliserat ut i kristendomen kan intedera umbäras utan att beröfva produkten dess sanna karakter. Likasom beståndsdelarne i en kemisk förening återvinna sin sjelfständighet vid kroppens upplösning, så visa sig kristendomens båda element i sin fulla styrka i den upplösningsprocess som utmärkte slutet af medeltiden. Reformatorerne reagerade på hvar sitt sätt, Luther mot det judiska elementet med tillhjälp af det hedniska, och Calvin mot det hedniska med tillhjälp af det judiska. Derröre upptogo puritanerna med förkärlek så många af Gamla testamentets former och namn, bland hvilka vi endast erinra om ordet sabbat; att den åt vilan och gudstjensten helgade dagen skulle, i öfverensstämmelse med den klassiska mytologien, få behålla sitt från solguden hemtade namn, förekom dessa judaiserande ifrare såsom en upprörande hedendom. Detta föredrag är ett ord i sin tid; det har sin tillämpning icke blott på den fina och »kristligt

sinnade» Berlin-publikens förskräckelse för de hedniska marmorgrupperna på Schlossbrücke, utan på många andra företeelser inom de protestantiska kyrkorna, på det trånga judiska sabbatsfirandet, som till förmon för en förment andakt, men till afgjord fromma för brutaliserande dryckenskap eller sinnesdödande ledsnad; utesluter det själsuppriskande, glada och sköna ur lifvet. Bildstormarnes slägte är ännu icke utdödt, fastän det icke vidare rasar mot statyer och målningar, men rasa gör det allt jemt — *in majorem Dei gloriam*. Totalomdömet om dessa föredrag synes oss kunna utfalla ungefär sålunda: qvickheten och sällskapsvändningarna litet föråldrade, bilder och liknelser tvungna, och de talrika hänsyftningarna på kemiska förhållanden icke alltid rätt klara; men det är vidd och frihet i tanken, och framför allt ett högt sedligt allvar. De äro ojemförligt bättre än mycket som utkommer med långt större pretentioner och kunna på ett nyttigt sätt sporra till sjelftanke, hvilket icke alltid är händelsen med lättare och till formen mera njutbara produkter.

Dikter af Elis Wilhelm Lindblad. Första samlingen. Örebro. A. Bohlin 1873. Pris 1 rdr 50 öre.

Hr Lindblads poetiska register är icke stort, men det har toner af stor skönhet; det är en manlig baryton, hvars sång är uppriskande att höra, i synnerhet när den gäller stora fosterländska minnen. Sången öfver Engelbrekt vid aftäckningen af hans minnesstod i Örebro om hösten 1865 öppnar värdigt raden af fosterländska dikter och efterföljes lika värdigt af minnesrunan öfver Anna Maria Lenngren, som 1861 belöntes med Svenska akademiens hedersaccessit. Hr L:s poetiska penna — vi vilja icke begagna det utslitna och affekterade ordet »sångmö» — har icke sällan varit påkallad vid offentliga högtidligheter, och bästa beviset på hans befogenhet att tolka en allmän sinnesstämning är att dessa tillfällighetsstycken låta med oförminskadt nöje omläsa sig i en diktsamling. Vi skrifva här ingen poetik, icke en gång en recension; vi kunna derföre lemna ur sigte hvad vi från några håll fått veta, att hr Lindblads sånger bära märke af »skola». Om så är, så är åtminstone skolan god, och hon har heder af sin lärjunge. Särskildt förtjenar

hr L. ett ord till erkännande för den censur han sjelf utöfvat mot sina dikter; det är just ingen ting som man önskar bort, men man ville gerna ha något mer, och vi tro icke att mången läsarinna med ren och sund smak slutar det lilla vackra stycket, »En gammal flicka», utan att önska höra mer af samma tonfall. Ordet Första Samlingen på titelbladet ger också dertill en välkommen utsigt.

Bilder ur lifvet i England i förra och närvarande dagar af Julius Rodenberg. Öfversättning. Stockholm 1873. I. Hægström. Pris 2 rdr.

En af de angenämaste böcker som man kan läsa. Här är ingen tyngd eller affektation, eller falskt jagande efter fransk liflighet; Rodenberg har af Englands natur och folk, som han med förkärlek studerat, tillegnat sig detta lugna flärdfria allvar, icke utan en lätt blandning med humor, som ger den engelska *essay*-litteraturen dess egeudomliga behag. Det är i detta häfte fem sådana essays, uti hvilka samtliga författaren förer oss fram från gamla tider till de närvarande. Detta förfaringssätt är tacksamt i hvad som rör England, hvar-est inga plötsliga omstörtningar förstört minnesmärken och traditioner, utan alla förändringar gått så omärkligt, som eken ur sitt ollon utvecklar sin väldiga skugg-gifvande krona. På sådant sätt skildrar han för oss teatrar, kaffehus och klubbar från Elisabeths sekel ända till nuvarande dagar, eller judarnes historia från Wilhelm Eröfrarens tider, och alla de grymma förföljelser den hatade stammen under de närmast följande seklen, hade att utstå, ända till den stund då Underhuset efter segt motstånd slutligen öppnades för de israelitiska börsfurstarne, hvarmed den sista skillnaden var utplånad mellan kristen och jude. Hans lilla utkast, Kent- och Canterbury-historierna, har dock intet vidare sammanhang med den närvarande tiden än att han följer oss till det gamla London världshuset *The Tabard*, der Canterbury-pilgrimerna samlades. Bilderna från den engelska landsvägen lemna författaren så mycket bättre tillfälle att, om vi så få säga, teckna engelska folkets historia i hvad som rör deras sätt att färdas, och detta är ingen obetydlig del af denna nations historia. Det är ovanligt att finna en tysk med denna på en

gång lugna och varma sympati för det engelska lifvet som genomgår dr Rodenbergs studier. Genren är tacksam, alla svåra förarbeten äro undångjorda af infödda författare, och de hafva äfven gifvit en vägledning för sjelfva framställningen, Öfversättaren har gjort sin sak väl; på ett enda ställe har han uppträdt med en not, till upplysning att slutordet i namnen på några engelska sjöar, Windermere, Buttermere, Grassmere, o. s. v. beslägtadt med det tyska *Meer*, haf, — i parentes samma ord som det franska *mer* — är antagligen det samma som det svenska ordet »myr». Vi tro att detta är ett misstag; vårt myr är utan all fråga det engelska »mire». Men deremot hafva vi uti slutstafvelsen i flere svenska sjönamn, Hjelmaren, Gullmaren, Qvismaren, äfven som det enstaka ordet »mar», grund vik, ett fullständigt motstycke till de engelska sjönamnen.

Kaliforniska skizzer och noveller af Bret Harte. Öfversättning. (—könlitteratur, utgifven från Z Hægströms förlagsexpedition I.) Stockholm 1873. Pris 1 rdr 50 öre.

Under förlidet års sommar (n. 30 s. 471) hade vi uti en kort artikel, kallad »En kalifornisk romanskrifvare», gifvit några underättelser om den märkvärdiga författare, hvars namn, så vidt det kommit till vår kännedom, då för första gången hördes inom den svenska pressen. Sedan den tiden har detta namn icke så sällan blifvit upprepadt, ofta i en skämtsam förbindelse, såsom mönster för de små noveller hvilka man kallat »koncentrerade romaner». Genren, lustig nog i öfrigt, ger en ganska missledande föreställning om arten af Bret Harte's berättelser, hvilka alldeles icke äro koncentrerade, utan tvärt om gifva de full vidd åt både landskaps- och figurteckning, på samma gång som deras författare besitter den sällsynta förmågan att välja sina ämnen så att de kunna utförligt behandlas inom en ganska liten ram. Deri ligger också det sanna snilletts konst, att i ett enda moment elier i en enda grupp sammanfatta ett eller flere hela människolifs historia; Bret Harte har i det fallet ett mästerskap, som på ett eläende sätt kontrasterar med familjeromanernas under många år utspunna intrigväfnad. Man har kallat Bret Harte en realist, och han gör skäl för benämningen deri att han utan filoso-

fiskt-estetiska kommentarier tecknar scener ur lifvet, så som han finner dem. Men därför må ingen föreställa sig att dessa scener äro utan poesi, eller att de sakna den upplyftande kraft som säges utslutande tillhöra den idéella konstruktningen. Bland hans figurer träffas sådana, både manliga och qvinliga, som icke höra till den bästa societeten, den europeiska civilisationens utskum, spelare, mördare och dessa qvinnor som icke hafva något namn. Men sluter man deraf att i hans taflor finnes en enda punkt vid hvilken en slipprig inbillningskraft kan fästa sig, så bedrar man sig på det högsta; de hafva en restande och sedligt uppfriskande verkan, såsom allt sant. Vi hafva i detta häfte med stort nöje återfunnit en liten skildring, kallad *Mliss*, för hvilken vi i vår ofvannämnda uppsats lemnade en redogörelse. Det är flere af samma beskaffenhet, hvilka intaga ett värdigt rum vid sidan af denna lilla intagande dikt, *Lycko-Tom*, *Flyktin-garne*, *En idyll i Red Gulch*, m. fl. Ingen moder behöfver vara rädd för att se sådana böcker i sina uppvuxna döttrars händer; de göra mera verklig nytta än långdragna moraliska afhandlingar. Stilens osökta behag har blifvit ganska väl bevaradt i en god öfversättning.

Nicholas Nickleby's lif och äfventyr. Roman i 2 delar af Charles Dickens. Från engelskan af C. Backman. Första häftet. Stockholm. I. Hæggström. 1873. Pris 1 rdr. [Skönlitteratur, utgifven från Z. Hæggströms förlagsexpedition. II.]

Det är oss i mer än ett afseende kärt att Dickens romaner utkomma i goda svenska öfversättningar, och vi hafva vid flere tillfällen deröfver uttalat vår belåtenhet. Vi hafva en ny anledning dertill, då vi anmäla första häftet af *Nickleby*, återgifven af samma skickliga hand som *Pickwick*, *Chuzzlewitt*, *Copperfield* och så mycket annat af stort litterärt värde. Vi endast förundra oss öfver att hr Backman kan räkna till för så mycket; der, såsom händelsen är med *Nickleby*, en öfversättning förut existerar, kan han visserligen nöja sig med en öfverarbetning, men detta minskar icke mycket den nya öfversättarens besvär, ty det är de misslyckade ställena som göra honom den mesta mödan. Om han lefde i Frankrike, skulle utan all fråga Franska akademien skynda att erkänna hans

verksamhet såsom en välgering för den uppväxande generationen. Vi hafva inga litterära belöningsmedaljer att utdela, men hade vi några, skulle de händer som i ett städadt skick infört Dickens och Thackeray på den svenska bokmarknaden sannerligen icke blifva de sista att erhålla dem.

Norrige. Dess fjordar och naturunder. Anteckningar under en resa sommaren 1871 af A. Verkrützen. Öfversättning i sammandrag. Stockholm 1871. P. A. Huldberg. Pris 1 rdr 25 öre.

Landmålerliv i Finmarken ved kaptein Th. Bang. [Med et farvetrykt Kart]. Kristiania. Mallings 1873.

Vi sakna i vår litteratur en god resehandbok för Norge, ett behof så mycket kännbarare, sedan de nya bekväma kommunikationerna mer och mer locka våra landsmän till besök i broderlandet. Tills vidare är den förstuämnda lilla skriften en rätt god hjälp. Dess författare, en tysk naturforskare, företog sin resa hufvudsakligen i vetenskapligt ändamål, nemligen för att samla hafssnäcker och på denna väg fortsätta de studier som Sars och Asbjørnsen med så mycken framgång bedrifvit. Hela den lärda delen af hans skrift är emellertid i öfversättningen utesluten, samt åtskilligt annat, angående normännens politiska tänkesätt i afseende på Tyskland. Hvad som återstår är en ganska näpen resebeskrifning, omfattande södra delen af Norge, Bergen, Hardangerfjorden samt åtskilliga utflykter i trakterna omkring *Mjøsen*. Författaren har ett lifligt öga för den norska naturens skönhet och lemnar hvarje-handa upplysningar, som kunna vara nyttiga för en turist. Hans framställning är lätt, ledig och obesvärad af de små förargelser öfver bristande bekvämligheter som i allmänhet göra tyskar till dåliga reskamrater.

Af annan beskaffenhet, och för en svensk läsare särdeles tilltalande, äro kapten Bangs lifliga skildringar af de resor han såsom topograf flere somrar företagit i de nordligaste delarne af Norge. Han hade nemligen af sin regering i uppdrag att utföra de triangelmätningar som fordrades för en provisorisk kartläggning af Finmarken med afseende på lagstiftningen för lapparne. Läsaren får under dessa embetsresor följa honom på *Tromsdalstinden* och andra höga fjell, kasta en blick i arten af hans för-

rättningar, och dela de personliga äfventyr hvilka utförandet af hans uppdrag i rikt mått medförde. På turister hafva varit i tillfälle att förvärfva en noggrannare bekantskap med land och folk än hr Bang, och vi kunna tillägga att få turistpennor, om någon, gifvit oss bättre begrepp om båda delarne. De underrättelser han meddelar oss om lapparnes vanor och vandringer äro ganska upplysande och värdefulla för dem som hafva att deltaga i lagstiftningen rörande denna internationella angelägenhet. Om sommaren 1871 var kapten Bang norska regeringens kommissarie vid den uppröjning som då egde rum af den norsk-ryska riksgränsen från riksröset 294 Koskinmodka, hvarest den af hr O. v. Knorring nyligen i Nya Dagligt Allehanda beskrifna svensk-norska riksgränsröjningen slöt, ända till den yttersta gränspunkten vid Pasvigs-elven, en liten sträcka af inemot 150 norska mil. En svensk läsare finner med öfverraskning, att de berömda riksrösen som, ända till freden i Fredrikshamn, betecknade gränsen mellan Sverige och Danmark ännu bära dessa rikens vapen, hvilka de nya gränsegarne icke brytt sig om att ersätta med sina egna. Vid Koskinmodka möttes den norska expeditionen af en finsk, den senare anförd af öfverste Tamelander, hvars intelligenta och älskvärda personlighet skildras på det angenämaste sätt. Längre fram aflöstes den finska kommissarien af en rysk, general von Stackelberg, äfven en älskvärd och intressant man, hvilken tidigare varit använd i ett liknande värf, nemligen som kommissarie vid regleringen af Rysslands gräns mot Bessarabien efter Krimkriget. För att erhålla en mot detta viktiga uppdrag svarande rang, utnämndes han från sin öfverstegrad till generalmajor i generalstaben och förbigick genom denna befordran på en gång 700 öfverstar. Denna lilla sak är betecknande nog för den ryska embetshierarkien, likasom en annan, hvilken grefve Stackelberg omtalade för sin norska reskamrat. Vid den uppmätning och kartläggning af de kejsrerliga ryska domänen som under några år varit honom anförtrodd, hade han haft icke mindre än sitt 1200 civila och militära ingenjörer under kommando.

Kapten Bangs teckningar från Finnmarken hafva förut varit meddelade såsom

följeton i norska »Morgenbladet», och det stora intresse med hvilket de der lästes har föranlett deras utgifvande i bokform. Vi äro öfvertygade att de skola vinna icke mindre bifall hos svenska läsare, åt hvilkas uppmärksamhet och deltagande det är oss ett nöje att kunna anbefalla dem.

Sällskapet Småfoglarnes Vänner; dess verksamhet och förhandlingar år 1869—72. [Med en plansch och en musikbilaga.] Göteborg. N. Setterström 1873. Pris 1 rdr 50 öre.

Man finner i denna anspråkslösa lilla bok åtskilligt mer än man väntar. Redan underrättelserna om det nyttiga sällskapets stiftande, stadgar, styrelse, arbetande och hedersledamöter, bland hvilka senare de fyra unga prinsarne intaga de främsta rummen, sakna icke sitt intresse. Dertill komma redogörelser för sällskapets allmänna sammankomster och några rätt värdefulla föredrag, som äro af praktisk betydelse. Det blygsamma sällskapet har utfärdat små manifest, bland annat till alla Sveriges skolstyrelser, men dess upprop till värnande af småfoglarna och plantering af skog hafva gått utom fäderneslandets gränser, till och med utom Europas, samt i flere länder haft till följd regeringshandlingar för det afsedda ändamålet. Sällskapet Småfoglarnes Vänner har bland sina öfriga förtjenster den att hafva gifvit ett ingalunda värdelöst handtag åt frågan om skogslagstiftningen, och säkert redan verkat mera godt för den svenska skogskulturen än några pitpropsexportförbud eller andra prohibitiva förordningar skulle kunnat åstadkomma. Denna lilla bok förtjenar en stor spridning i våra bygder; i hvarje landfamilj skall den af ungdomen helsas hjertligt välkommen, och de äldre skola deri finna åtskilligt nyttigt att taga vara på.

Stockholmslifvet för trettio år sedan. En själasörjares anteckningar. Stockholm P. A. Huldberg 1873. Pris 1 rdr 25 öre.

Vi hafva en gång för alla gjort oss till regel att ur denna bokrevy utesluta kalendrar, barnböcker och sådant som saknar all litterär betydelse. Till det sistnämnda slaget torde man utan allt för stor orättvisa kunna hänföra detta häfte, och den enda anledning som berättigar oss att här upptaga det, är vår öfvertygelse att sådana

produkter bättre passa för utdelning såsom »tryckt manuskript», bland författarnes enskilda vänner, än såsom regelbundna bokhandelsartiklar. En själasörjares mångåriga verksamhet i en stor hufvudstad borde kunna erbjuda en rikare skörd af lefnadsrefarenhet än hvad som här varit fallet. I stället har författaren med så mycket större förkärlek sysselsatt sig med de kungliga hofpredikanternas för ett par decennier sedan, såsom det synes, mycket lustiga sällskapslif och den omfattande poetiska produktion till hvilket det föranledde. Författaren inskränker sig icke till meddelande af hvad han sjelf »sjöng» vid det eller det märkvärdiga tillfället, utan hugnar oss äfven med åtskilliga prof af andra »sångmörs» produktionsförmåga, bland andra skaldinnan S. Hollanders. Det mest karakteristiska af allt sammans är en anekdot om Franzén, som den tiden var kyrkoherde i Klara. Den fromme skalden skref en mycket dålig handstil, som var särdeles besvärande för hans vänner. En dag hade han skrivit en biljett till Wallin, hvilken denne, som för tillfället hade brådt om, icke gaf sig mödan att dechifrera, utan han inlade den i ett nytt kuvert och återsände den till brefskrifvaren. Franzén igenkände Wallins vackra och flytande handstil på adressen, men försökte förgäfvets tyda brevets innehåll, hvilket han icke igenkände, och utropade i sin förlägenhet: »den beskedlige Wallin; nu vill han roa sig med mig... han skrifer då så att ingen menniska kan läsa det.» Hvad som i öfrigt meddelas om den tidens framstående personligheter är dels obetydligt, dels sådant att författaren gjort bättre i att gömma det ännu ett eller annat årtionde. Vi tvifla på att många af hans personliga vänner finna sig rätt angenämt berörda vid åsynen af detta arbete, hvars litterära smak också ibland är något tvifvelaktig.

Fälttåget 1870—71. Första Loire-armén. Af general d'Aurelle de Paladines. Öfversatt af Adolf Murray, kapten. Militär-literaturföreningens förlag 21. Stockholm P. A. Norstedt & söner, 1873. Pris 2 rdr 50 öre.

De skrifter om det fransktyska kriget som hittills blifvit på militärlitteraturföreningens föranstaltande utgifna hafva flutit ur tyska eller ryska pennor; det var tid att äfven höra några röster från Frankrike.

General d'Aurelle's bok är väsentligen afsedd att bemöta den framställning af Loire-arméns operationer som blifvit gifven af mr de Freycinet, såsom bekant en grufingeniör, hvilken af Gambettas allmakt i en handvändning upphöjdes till chef för krigsministern-juristens generalstab. Den består till större delen af de bref och telegram som under Loire-arméns korta bestånd vexlades, dels mellan regeringsafdelningen i Tours och öfverbefälhafvaren, dels mellan denne och hans underchefer, och kastar i denna beshaffenhet floder af ljus öfver karakteren af den regering som envisades att organisera hvad den icke förstod, och kommandera der den borde hafva tegat. Den tanklösa och vådliga proklamationer af den 1 november 1870 med anledning af underrättelsen om Metz' fall, hvori Gambetta på vanligt rabulistmanér slungade de bitt-raste anklagelser och de hänfullaste skymf-ord mot den franska arméns chefer, står der såsom en afskräckande varning för alla tider. Näst berättelsen om denna sorgliga episod söker man naturligtvis underrättelser om den lyckliga striden i Coulmiers och finner dem äfven. Mr de Freycinet gjorde anspråk på att vara en Frankrikes Moltke, men ingen ting kan i svulst, otillförlitlighet och förslagsmakeri öfvergå hans officiella meddelanden, för att icke tala om den oförskämndhet hvarmed personer som ingen ting förstodo mästrade generalerna och utspridde hos soldaterna misstroende mot deras befäl. General d'Aurelle omtalar, huru till och med de senare utlade Gambettas högratvande proklamationer och förlöjligade dem med denna bitande qvickhet som är ett grunddrag i det franska lynnet. När generalbefälet öfver Loire-armén den 6 dec. upphörde, fick general d'Aurelle ordres att afträda sitt befäl till general de Paillères och sjelf ofördröjligen begifva till Cherbourg såsom befälhafvare öfver de strategiska linierna; han ansåg med rätta detta såsom ett tillbakasättande och afböjde förtroendet, men då hade Gambetta den taktlösheten att ytterligare begära att han skulle hjälpa general de Paillères med sina råd och sin erfarenhet, hvilket uppdrag han dock naturligen undanbad sig. Hela skriften har i sin lakoniska korthet en karakter af enkelhet och tillförlitlighet, som gör ett ganska behagligt intryck.

Blick på pressen.

Dagens Nyheter för i lördags innehåller ett »förslag till ny arbetsordning i statsdepartementens expeditioner», hvilket kungl. maj:t lär komma att framlägga för riksdagen. Efter en utförlig framställning af de olägenheter som vidlåda der nu varande organisationen af kungl. maj:ts kansli, heter det: »Räddningen ligger i det snara antagandet af något annat system, som tillåter de män som egna sig åt statens tjänst och därför göra nödiga studier att höja sig öfver, och allt mer genom utveckling i sjelfständigt arbete aflägsna sig från, maskineus ståndpunkt. I detta fall har man utvägen af byråer, som få sig en så sjelfständig verksamhet anvisad i afseende på utredning af inom departementet förekommande ärenden som kan stå till sammans med departementschefens ledning af det hela. Ramen för denna sjelfständighet lär alldeles icke blifva trång. Inom byrån, hos dess chef med underordnade tjänstemän, bör man förutsätta de grundliga detaljinsigter i hvarje på afdelningen fallande ärende, att dess utredning der, med den fullständighet som ansvaret dess utom måste öka, kan verkställas. Härigenom finge dels expeditionschefen, dels framför allt departementschefen, andrum och tillfälle till sysselsättning med andra frågor än dem som växa öfver honom med en oändlig mångfald af ofruktbara detaljer.» Enligt detta förslag skulle inom hvarje kansli-expedition anställas en expeditionschef och en registrator samt ett behöfligt antal byråchefer och kanslisekreterare, motsvarande, churu med vidgad verksamhet och ökad ansvar, de nu varande expeditions- och protokollssekreteraregraderna, hvarjemte ett erforderligt antal extraordinarier skulle anställas i egenkap af amanuenser med årligt arvode. Äfven protokollsforeningen inför kungl.

maj:t i statsrådet skulle erhålla en behöflig förenkling. Ingen ting kan väl vara riksdagen välkomnare än en sådan proposition, som skall vara i annalkande, i fall man får tro ett rykte, för hvars trovärdighet redaktionen af den ofvan nämnda tidningen förklarar sig »icke vara ovillig att iklåda sig ett visst ansvar». Är detta en vink om hvar man hädanefter har att söka officiösa meddelanden? Af den utmärkt städdade och mot regeringen i hög grad vänliga tonen, i förening med det intressanta innehållet, kunde en läsare lätt komma på den tanken att sådant vore förhållandet.

Brist på utrymme i vårt föregående nummer hindrade oss då att egna någon uppmärksamhet åt en föregående artikel i samma tidning, som på ett särdeles klart sätt redogör för inrättningen af postremissvexlar och andra *sigt*-vexlar, som utställas på kassakreditiv samt upp- och afskrifningsräkning. Den stora fördelen för affärsrörelsen i landet af ett affärspapper som på 110 ställen i riket kan genast, utan omgång och ränteförlust, vid uppvisningen utbytas mot penningar är så i ögonen fallande, att derom icke behöfver spillas många ord. Men att bereda allmänheten denna fördel har blifvit våra banker möjligt endast derigenom att de hafva rätt att utgifva egna sedlar. »Mycket kan sägas emot banksedelutgifningsrättens öfverdrifter och missbruk, men att förekomma de möjliga olägenheterna genom att beröfva den allmänna rörelsen stora fördelar, vore ungefär liktydigt med att förbjuda begagnandet af ånga och andra farliga saker, därför att det fordras förstånd att deraf göra ett rätt och gagnande bruk.» Denna sak torde böra tagas i allvarsamt betraktande af dem som ifrå för genomgripande reformer i vårt privatbanksväsende.

Strödda underrättelser.

Baghdad. (Slut från föreg. n:o.) De trädgårdar som sålunda ännu ligga inom den gamla stadens omkrets erbjuda om våren en ganska angenäm aftonpromenad; rika Baghdadsbor bygga sig der sommarhus och omgifva dem med murar. Äf-

ven finner man derstädes en vattenledning. Blommor odlas föga — några rosor och liljor förekomma — men matnyttiga växter så mycket mer, t. ex. ett slags laktuka, som ätes rå utan vidare, äfven så gurkor; man äter dem till ett glas dadelvin, som

smakar rätt väl. I dessa trädgårdar hör man ofta sång, när glada sällskap församla sig under vinrankstaken. Nästan i hvarje trädgård finnas äfven palmer. Andra områden äro ensamt planterade med dadelpalmer; dock håller man sig genom de många kanalerna oftast en skäligen frisk gräsmatta, på hvilken stundom bufflar beta. Oranger och granater höra ingalunda till sällsyntheterna, och om våren är doftet af deras blommor nästan berusaude. Äfven mulbär förekomma. Om våren införes på äsneryggen en oerhörd massa gurkor. Ris förekommer naturligtvis ymnigast, emedan det utgör folkets dagliga föda; jorden är öfver allt ytterst fruktbar då den vattnas. Äfven har man på några ställen försökt plantera bomull, men för att rätt lyckas dermed behöfdes bättre bevattningsanstatler än de gamla vattenhjulen.

Jagten är i Baghdads omgifningar mycket rik; af foglar gifvas det flere frankoliner och vilda änder; harar jagas med hundar, af hvilka det i Baghdad fins en ypperlig race, men européerna jaga helst vildsvin, hvaraf det fins ofantliga hjordar i sumptrakterna ofvanför staden. De skjutas icke utan nedstötas från hästryggen med långa lansar, ett arabiskt nationalvapen, för hvilket engelsmännen fattat ett särdeles tycke. Vildbråd kommer sällan i bazaren; de infödda kristne försmå det nästan lika mycket som araberna, och om sommaren är vildsvinsköttet afgjordt ohelsosamt. Af rofdjur svärma schakaler i stort antal på fälten omkring Baghdad, och äfven hyänor af ett småväxt slag äro icke sällsynta. Tigris är fiskrik och fisken utmärkt god, men det är eget, att orientalen, som eljest lägger så mycken vikt vid ett riktigt sätt att döda vildbråd och slagtdjur, gör ett undantag för fisken, som oftast får sjelfdö i luften. Lifsmidlen äro i allmänhet billiga, och endast europeiska njutningsmedel äro dyra, till exempel frankiska spritvaror, hvilka likväl ganska mycket begagnas. Det simpla folket lefver af årstidens frukter, bröd, ris, dadlar och buffelmjök. I bazaren serveras för de många persernas skull äfven té, hvilket af dem föredrages fram för det beska kaffet. Det drickes mycket hett och sockras allt för starkt för att smaka européer.

Ön Penakese. Denna ö, hvilken en rik newyorkare, mr John Anderson, har

skänkte till Förenta staterna med det vilkor att der skulle upprättas en högre vetenskaplig läroanstalt under professor Agassiz' ledning, hör till gruppen Elisabetsöarne, hvilka, sexton till antalet, hvaribland visserligen några helt små oboboda öar, äro belägna i Buzzard Bay, omkring 16 mil söder om New Bedford vid Massachusetts' kust. Denna ögrupp har en mycket långt till baka gående historia och tillhör i alla fall de punkter af amerikanska kusten hvilka tidigast berördes af europeiska sjöfarande. År 1007 skola isländska skepp, under befäl af höfvidsmannen Thieffinn, här landat och öfvervinttrat på öarne. Under expeditionens uppehåll — berättar sagan — hade befälhafvaren fått en son, som man gifvit namnet Severin Thieffinnson. Till honom för man den släkt till baka från hvilken den berömde bildhuggaren Thorwaldsen härstammade. Ett spår af detta nordmännens uppehåll på ön, som endast bevisas af gamla nordiska sagor och från senare århundraden härrörande dokument, är visserligen icke mer för handen på ort och ställe. Sexhundra år senare, år 1602, ankrade i Buzzard Bay det engelska skeppet Concord, som afgått från Dartmouth under kapten Bartholomew Gosnold's befäl. Under århundraden benämndes denna bay, efter denne sin senare upptäckare, Gosnold Bay. Öarne beboddes af fredliga indianer, som erbjödo de sjöfarande pelsar och sköldpaddor till byte. Kapten Gosnold kallade gruppen efter sin drottning Elisabeth för »Elisabetsöarne». Han beskriver dem som bevuxna med tjock skog, försedda med godt dricksvatten, rika på vildbråd och sjöfogel, under det stränderna voro betäckta med hvalfiskskelett. De särskilda öarne buro indianska namn, som med ringa förändring hafva hållit sig ända till i dag. De största äro: Cuttyhunk, Nashawn, Penakese, Winnianisett m. fl.

Innehåll:

	Sid.
Årets sädesskörd i Europa	817.
Liten Bokrevy	824.
Blick på pressen	831.
Strödda underrättelser:	
Baghdad, m. m.	831.